

Sahsen Abone Değilim

Derginizin şahsen abonesi değilim ama kuzenim abone ve geldiğinde dergiyi her zaman ilk ben açıyorum merakla. O gece boyu iyice okuyup inceliyorum ve çok seviyorum. Her sayfada farklı bir bilgi ile buluşuyorum. Sayın Nesibe Bat'ın "Az Çöp Çok İnsanlık" yazısı harika bir şey. Başarılarınızın devamını dilerim...

MUHAMMED NUR KAÇMAZ
e-posta

Panthera pardus tulliana

Okurumuz Mehmet Ertüzün'ün "Panthera pardus tulliana" başlıklı, *National Geographic*'in Aralık 2015 sayısında yer alan "Karanlıktan Çıkış" adlı yazı ile ilgili sorularını; mamaloji uzmanı ve derginin biyoloji danışmanlarından biri olmam ve ayrıca IUCN'nin Kırmızı Liste uzmanları arasında yer almam nedeniyle cevaplıyorum.

Sistematikte esas (somut) olan türdür. Modern sistematikğin başladığı Carl Linnaeus'den (1707–1778) günümüze, tanımlanan tür sayısı 1,5 milyon civarındadır. Ancak bu türlerin büyük kısmı yeni canlılar sanılarak defalarca yeniden tanımlanmıştır. Bu nedenle bazı türlerin yüzlerce sinonimi (eşadı) vardır. Görüldüğü üzere her yeni tanımlanan, yeni bir tür değildir. Alttürler ise türün coğrafi engeller nedeniyle birbirinden ayrılmış; gen alışverişi kesilmiş, ancak bir araya geldiklerinde çiftleşip verimli döller verebilen bir veya birkaç popülasyondan oluşan gruplardır. Amerikan Mamaloji Derneği'nin yayınladığı *Mammalian Species*'de çıkan, Stein & Hayssen (2013) tarafından hazırlanmış *Panthera pardus* başlıklı çalışmada da görüleceği üzere, pars (leopard) için onlarca tanım yapılmıştır. Bunların birçoğu bireysel varyasyondan kaynaklandığı gibi yanlış olarak, az sayıda örnekle ya da yeterince karşılaştırma yapılmadan verildiği için bugün sinonim listelerinde yer almaktadır. Sadece Kafkas Parsı için *ciscaucasica*, *saxicolor*, *transcaucasica*

gibi defalarca tanım yapılmıştır. Bütün Afrika popülasyonları tek bir alttürü (*nomminat pardus*) temsil etse de kıtanın farklı kesimlerinden çok sayıda sinonim halini alan alttür tanımlanmıştır. Bu durumlarda öncelik (priorite) kuralı devreye girer ve usulüne uygun yapılmış en eski ad, geçerli ad haline alır. Genetik analizler son yıllarda pek çok canlı grubunda olduğu gibi bu türde de yapılmıştır. Bunlardan elde edilen sonuçlara göre parsın 8–9 alttürü vardır (*Miththapala* et al., 1996; *Uphyrkina* et al., 2001): *P. p. pardus* (Afrika), *nimr* (Arap Yarımadası), *saxicolor* (Orta Asya), *melas* (Cava), *kotiya* (Sri Lanka), *fusca* (Hindistan), *delacourii* (Güneydoğu Asya), *japonensis* (Çin'in kuzeyi) ve *orientalis* (Çin'in Kuzeyi-Amur arası). *P. p. melas* ve *P. p. nimr* sadece birkaç örnekle tanımlandığı için ileride yapılacak çalışmalarla durumları değişebilir; nitekim *Miththapala* et al. (1996), *nimr*'i geçerli saymamış ve alttür sayısını 8 olarak vermiştir. Mamalojide temel kaynaklardan sayılan Wilson & Reeder'in (2005) *Dünya Memelileri* kitabında, *ciscaucasica*, *dathei*, *jarvisi*, *leoparda*, *saxicolor*, *sindica* ve *tulliana* geçersiz taksonlar olarak değerlendirilmiş ve hepsi *nimr*'in altında toplanarak alttür sayısı 8 olarak verilmiştir.

Diğer taraftan Anadolu Parsı olarak bilinen *tulliana* henüz bu analize dahil edilmediğinden devre dışı kalmış ve gerek bu araştırmalarda, gerekse Wilson & Reeder (2005) ve IUCN'nin *Kırmızı Kitabı*'nda (*Henschel* et al., 2008) sinonim olarak alınmıştır. Bunlardan bazıları Anadolu-

lu'dan Kafkaslar ve Orta Asya'ya kadar olan popülasyonlar için geçerli alttür adı *saxicolor* olarak verilirken, bazıları *ciscaucasica* olarak verilmiştir. Morfolojik özelliklere göre *Khorozyan* et al. (2006) tarafından yapılan çalışmada Türkiye'nin batısındaki *tulliana* (Valenciennes, 1856), Pakistan'daki (olasılıkla İran ve Afganistan'daki) *sindica* (Pocock, 1930) geçerli alttürlerdir. Kafkaslar'daki *P. p. ciscaucasica* (Satunin, 1914) diğer bir alttür olup; aynı bölgeden tanımlanan *P. p. saxicolor* (Pocock, 1927) ile sinonimdir. Burada verilen yıllar, bu taksonların ilk tanımlandığı yılları göstermektedir. IUCN'nin Anadolu, Kafkaslar ve Orta Asya'ya kadar olan alttür için kullandığı ad, *saxicolor*, öncelik kuralına göre 1927'de ortaya çıkmış bir ad olup, geçerli ad *ciscaucasica*'dır. Bu durumu *Kırmızı Kitap*'ta belirtmekle birlikte; IUCN önceden beri kullandığı gerekçesi ile *saxicolor*'un kullanımına devam etmiştir. Eğer genetik analizler ve çeşitli çalışmalarda belirtildiği gibi Anadolu Parsı, Kafkas ve İran Parsı ile aynı alttür bile olsa öncelik kuralı 1856 tarihli *tulliana* lehine olup; Pakistan'dan Batı Anadolu'ya kadar olan bütün pars coğrafyası, Anadolu Parsı (*P. p. tulliana*) olarak alınmalıdır. Ancak yukarıda belirtilen Wilson & Reeder'in (2005) 8 alttürü gruplandırmasındaki gibi; Batı Asya popülasyonları tek bir alttürden oluşuyorsa, adı geçen eserde olduğu gibi 1833 tarihli *P. p. nimr* geçerli addir. Konu uzmanı olarak şahsi kanaatim, ileride yapılacak genetik çalışmalarla Türkiye'de iki alttürün varlığı mümkündür. Bunlar, batı ve güney kesimlerde yaşayan ve kürkünün zemin rengi soluk sarı veya boz renkte olan Anadolu Parsı (*P. p. tulliana*) ve Türkiye'nin doğu ve kuzeydoğu kesimlerinde yaşayan, postu koyu sarı (bazen griye çalan) İran veya Kafkas Parsıdır (*P. p. ciscaucasica*). Morfolojik verilerle, vücut ve kafatası boyut ve şekillerinden bu iki form ayırt edilmektedir.

Prof. Dr. AHMET KARATAŞ
e-posta

E-POSTA forum@nationalgeographic.com.tr FACEBOOK/NGTürkiye TWITTER@NGTürkiye INSTAGRAM@natgeoturkiye
ADRES National Geographic Forum, Ahi Evran Caddesi Doğuş Power Center No: 4 34398 Maslak-Sarıyer/İstanbul